

Topologiske forandringer i den danske ledsætning: Fra VX til XV og tilbage igen

Line Dalberg

Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab, Københavns Universitet

ld@hum.ku.dk

Dette studie fokuserer på de allerførste tegn på en væsentlig topologisk forandring i dansk: ændringen fra V2 til S-Adv-V-ledstilling i ledsætninger. I moderne dansk (såvel som i moderne svensk og norsk) er frie (sætnings)adverbialer placeret mellem subjektet på sætningens førsteplads (konjunktionen tælles ikke med) og det finitte verbal på tredjepladsen (Diderichsen 1946; Faarlund 1990; 2019).

Olddansk/runedansk (800-1100) (Larson 1931; Christoffersen 2002) såvel som ældre middeldansk før 1300 (Skautrup 1947) har stort set kun V2-ledstilling i både hel- og ledsætninger, men efter 1300 ses det, at både nominale led, verbalpartikler samt bundne og frie adverbialer kan indtage positionen mellem ledsætningens førsteplads (oftest subjektet) og det finitte verbal. Denne struktur kaldes her *S-X-Vf-ledstilling*. I løbet af den ældre nydanske periode (1525-1700) forsvinder denne mulighed igen, hvad angår nominale led og bundne adverbialer, mens frie adverbialer forbliver i positionen mellem subjekt og finit verbal.

Kun få kvantitative studier undersøger ledsætningers topologi i middeldansk, og perspektivet synes i så fald at være adverbialets mobilitet og i mindre grad den præ-verbale positions udfyldningsmuligheder. I et tidligere studie af ledsætningers topologiske udvikling undersøger Gregersen & Pedersen (1999) således kun *sætningsadverbialets* position i ældre og yngre nydanske tekster fra 1515 til 1900. Det betyder, at de overser det faktum, at i overgangen fra middeldansk til nydansk kan der stå adskillige ledtyper før det finitte verbal, ikke kun sætningsadverbialer.

På linje med Heltoft (2003) (1) betragter jeg forekomsten af S-X-Vf-ledstilling i ledsætninger som en etableret del af det middeldanske sprogs struktur, og (2) foreslår jeg her en forklaring på fremkomsten af strukturen, som er relateret til en reanalyse af den topologiske kodning af informationsstruktur, mere præcist kodningen af en specifik fokusstruktur, som bliver "kopieret" og generaliseret fra en post-verbal til en præ-verbal position. Jeg argumenterer for, at den middeldanske S-X-V-ledstilling er forløberen for den moderne S-Adv-Vf-ledstilling.

Mit studie er baseret på en kvantitativ undersøgelse af ledsætninger i 25 middeldanske tekster. Data viser talrige eksempler på S-X-Vf-ledstilling med både objekter, adverbialer og kombinationer af disse i den præ-verbale position.

Hermed udgør nærværende studie en funktionelt baseret udlægning af den interessante udvikling i danske ledsætningers topologi: fra VX i olddansk til en mulighed for XV i middeldansk og tilbage til VX i moderne dansk – kun frie adverbialer bliver efterladt i den præ-verbale position, hvilket er et betydeligt topologisk træk ved de moderne skandinaviske sprog.

Referencer:

Christoffersen, Marit. 2002. "21. Nordic Language History and Research on Word Order." In *The Nordic Languages*, edited by Oskar Bandle, Kurt Braunmüller, Ernst Håkon Jahr, Allan Karker, Hans-Peter Naumann, and Ulf Teleman, 1:182–91. Berlin: De Gruyter Mouton.

<https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/9783110197051-022/html>.

Diderichsen, Paul. 1946. *Elementær Dansk Grammatik*. København: Gyldendal.

- Faarlund, Jan Terje. 1990. *Syntactic Change: Toward a Theory of Historical Syntax*. Berlin: Walter de Gruyter.
- . 2019. *The Syntax of Mainland Scandinavian*. Oxford: Oxford University Press.
- Gregersen, Frans, and Inge Lise Pedersen. 1999. "A La Recherche Du Word Order Not Quite Perdu." In *Textual Parametres in Older Languages*, edited by S. C. Herring, P. V. Reenen, and Lene Schøsler. John Benjamins Publishing Company.
- Heltoft, Lars. 2003. "Iconic and Categorical Focus Systems in Scandinavian." In *Structures of Focus and Grammatical Relations*, edited by Jorunn Hetland and Valéria Molnár. Linguistische Arbeiten 477. Berlin/Boston: De Gruyter.
- Larson, Carl. 1931. *Ordføljsstudier over Det Finita Verbet i de Nordiska Fornspråken*. Uppsala: Uppsala Universitetets Årsskrift.
- Skautrup, Peter. 1947. *Det Danske Sprogs Historie*. Vol. 2. 3 vols. København: Gyldendal.